Eduskunta
Hallintovaliokunta

Hallintovaliokunnan lausuntopyyntö 6.2.2023

Asiantuntijalausunto

Asian tausta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Esityksellä pyritään selkeyttämään yksityiselämän suojaa koskevien salassapitoperusteiden keskinäisiä suhteita rikosasioissa sekä lisäämään kansalaisten ja tiedotusvälineiden mahdollisuuksia saada tietoa rikosasioista ja niissä tehdyistä viranomaispäätöksistä. Esityksessä ehdotetaan rajoitettavaksi esitutkinnassa ja syyteharkinnassa laadittujen keskeisten asiakirjojen salassapitoa niiltä osin kuin tiedon antaminen on välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi, eikä tietojen antaminen todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä.

Asiantuntijalausunto

Esitysluonnoksen tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia, mutta ehdotetut uudistukset ovat suurelta osin vaikeasti ymmärrettäviä ja tulkinnanvaraisia.

Yleisesti ottaen Keskusrikospoliisi painottaa julkisuuslain kokonaisuudistuksen tärkeyttä. Keskusrikospoliisi alleviivaa voimassa olevan lainsäädännön ajantasaistamisen tarvetta ja viittaa muun ohella erityisesti julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohtaan.

Lisäksi Keskusrikospoliisi korostaa tässä yhteydessä poliisin tiedonsaantiin ja -luovutukseen liittyviä haasteita. Tiedon kulkeminen poliisille ja poliisilta on kriittisen tärkeää yhteisen tilannekuvan muodostamisen sekä olennaisen tiedon eteenpäin saattamisen kannalta. Poliisin oikeudet luovuttaa tietoa muille viranomaisille sekä määritellyille yhteiskunnan kolmannen sektorin toimijoille vakavan rikoksen torjumiseksi ja ehkäisemiseksi tulisi määritellä laajemmin ja samalla myös varmistaa poliisin tiedonsaantioikeus eri toimijoilta, jotka liittyvät huolta aiheuttavien henkilöiden tietojen käsittelyyn.

24 § 1 mom. 26 k

Esityksen tavoitetta selkeyttää yksityiselämän suojaa koskevien salassapitoperusteiden keskinäistä suhdetta rikosasioissa voidaan pitää kannatettavina. Epäselvyyttä laintulkinnassa on aiheuttanut se, sovelletaanko julki-

suuslain 24 § 1 momentin kaikkia yksityiselämää suojaavia salassapitokohtia rinnakkain. Poliisissa salassapitokohtia on sovellettu vakiintuneesti rinnakkain, eikä asia ole mainittavasti aiheuttanut epäselvyyttä. Kyseinen asia on ratkaistu myös oikeuskäytännöllä korkeimman hallinto-oikeuden toimesta. Näin ollen edellä kerrottu hallituksen esityksen tavoite ei muodosta perustetta kiireelliselle osittaisuudistukselle.

24 § 3 mom.

Hallituksen esityksen pyrkimystä lisätä kansalaisten ja tiedotusvälineiden mahdollisuuksia saada tietoa rikosasioista ja niissä tehdyistä viranomaispäätöksistä voidaan sinänsä pitää myönteisenä.

Keskusrikospoliisi viittaa julkisuusperiaatteeseen ja toteaa tämän hetkisen julkisuuslainsäädännön aiheuttavan monin osin epäloogisia ja epätarkoituksenmukaisia salaustilanteita, kuten esimerkiksi rikollisjengin jäsenyystiedon rinnastamisen yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastukseen julkisuuslain 24.1 §:n 32 kohdan perusteella.

Keskusrikospoliisi painottaa kuitenkin sitä, että yksityisyyden suojaa ei tule tarkoituksettomasti supistaa sen varjolla, että mahdollisuuksia julkiseen keskusteluun rikoksista ja niihin liittyvistä ilmiöistä saataisiin parannettua.

Keskusrikospoliisi toteaa, että esityksessä oleva 3 momentti on muotoilultaan vaikeaselkoinen ja tulkinnanvarainen. Keskusrikospoliisi painottaa lain ymmärrettävyyden ja selkeyden merkitystä käytännön lainsoveltamistyössä.

Keskusrikospoliisi kiinnittää ensinnäkin huomiota momenttiehdotuksessa esitettyyn kaksiportaiseen arviointiin, joka asettaa yksittäisille virkamiehille merkittävää harkintavaltaa ja -vastuuta. Momentissa ehdotettu lauseke tulisi sellaisenaan muodostamaan haastavia tulkintatilanteita, joissa on tasapainoiltava päätösten ymmärrettävyyden ja mahdollisesti aiheutuvan vahingon, haitan tai kärsimyksen välillä.

Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa on työryhmävaihetta paremmin pyritty kuvaamaan, mitä välttämättömyydellä tässä säännöksessä tarkoitetaan. Välttämättömyys -kriteeri yhdistettynä päätöksen perusteiden ymmärtämiseen on kuitenkin edelleen erittäin subjektiivinen ja näin ollen useisiin erilaisiin tulkintoihin johtava käsite.

Lisäksi voidaan todeta, että ehdotetuilla muutoksilla on esitutkintaviranomaisen työmäärää lisäävä vaikutus. Esitutkintapöytäkirjat voivat laajoissa jutuissa olla jopa kymmeniätuhansia sivuja pitkiä. Käytännössä esimerkiksi poliisi arvioi ja tekee esitutkintapöytäkirjoihin salassapitoa koskevat merkinät ennen esitutkintapöytäkirjan arkistoimista tai luovuttamista asianosaisille. Jatkossa massiivistakin aineistoa jouduttaisiin mahdollisesti arvioimaan toiseen kertaan, jos aineistoon kohdistuisi asiakirjapyyntö nyt ehdotetun 24 § 3 momentin perusteiden ymmärtämisen perusteella.

24 § 4 mom.

Uudessa 4 momentissa säädettäisiin henkilöä koskevan tiedon olevan julkinen, jos tiedon antaminen olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän tehtävän suorittamiseksi. Säännöksen perusteella olisi mahdollisuus poiketa 1 momentin 23, 25, 26, 29, 30 ja 32 kohdassa säädetyistä salassapitoperusteista.

Keskusrikospoliisi pitää myönteisenä muutoksena sitä, että rikoksen uhrin lisäksi poikkeamismahdollisuus ulotettaisiin myös muihin asiaan liittyviin henkilöihin. Tällöin se olisi myös yhdenmukaisempi esitutkintalain tiedottamista koskevan säännöksen henkilöllisen soveltamisalan kanssa.

Keskusrikospoliisi kuitenkin katsoo, että poikkeamisen kynnyksen nostaminen tarpeellisesta välttämättömään ja sitominen yksittäistapauksiin tiukentaisi tarpeettomasti tiedon antamista viranomaisen tehtävän suorittamiseksi. Momentin osalta jää myös edelleen epäselväksi, mitä esitetyllä muutoksella tavoitellaan ja millaisissa tilanteissa sitä olisi tarkoitus soveltaa.

Lopuksi

On haasteellista arvioida, millaisen kokonaisuuden nyt ehdotetut muutokset tulisivat muodostamaan yhdessä kokonaisuudistuksen myöhempien uudistusten kanssa. Esimerkiksi esityksen 3 momentti koskisi ainoastaan tiettyjä rikosprosessiin liitännäisiä asiakirjoja, mutta avoimeksi jää se, olisivatko samat yksityiselämää koskevat tiedot kaikissa muissa asiakirjoissa edelleen ehdottoman salassa pidettäviä ja toisaalta myöskin se, tullaanko muiden yksityiselämää koskevia salassapitokohtia sisällöllisesti muuttamaan.

Hallituksen esityksessä on todettu, että esitutkintaan liittyvien salassapitoperusteiden selkeyttämistä on lähdetty valmistelemaan kiireellisenä muutostarpeena. Keskusrikospoliisi katsoo, ettei esitys vastaa sille asetettuun tavoitteeseen. **Keskusrikospoliisi toteaa olevan perusteltua arvioida uudelleen sitä, onko nyt esitetty kokonaisuudistuksen osa tarkoituksenmukaista käsitellä etukäteisesti ja irrallisena muusta kokonaisuudesta.**

Rikostarkastaja Tommi Reen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 09.02.2023 klo 14:39. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.